

ETHIOPIË

Kippen fokken en bijbellen

NEDERLANDERS UIT BIJBELSTREEK BOEREN MET SUCCES IN ETHIOPIË. IN HET 'CHRISTELIJKE CLUSTER' TRACHTEN ZIJ HUN COLLEGA'S VOORUIT TE HELPEN

Geïnspireerd door Amerikaanse landbouwers trekken christelijke boeren naar het Oost-Afrikaanse land om er bedrijven op te zetten. Voor de een is barmhartigheid de drijfveer. 'We zijn christenen en moeten onze talenten delen.' De ander gelooft in economische ontwikkeling voor de lange termijn. 'Geld geven werkt niet.'

Luc van Kemenade in Debre Zeit (Ethiopië)

Gert van Putten sluit zijn ogen en vouwt zijn handen. Hij bedankt voor de maaltijd – gekookte aardappels, broccoli en kip – die de bedienden op zijn boerderij in Ethiopië voor hem hebben bereid. 'Wij bidden voor de arme mensen in Ethiopië en hun vrienden uit Holland die rondgaan om te helpen,' zegt hij. 'Amen.'

Er zijn opvallend veel 'vrienden uit Holland' in en rond het stadje Debre Zeit, dat ongeveer 40 kilometer ten zuiden van de Ethiopische hoofdstad Addis Abeba ligt, in de Riftvallei. De afgelopen jaren zetten Nederlanders uit de bijbelstreek er onder meer een melkveehouderij, een melkfabriek, een varkensfokkerij, een kippenboerderij en een aardappel- en groentekwekerij op. Onlangs zijn ook een staalfabriek en een bedrijf dat keukens maakt geopend. Bij de Nederlandse ambassade in Addis Abeba staan de ondernemers in Debre Zeit bekend als het 'christelijke cluster'.

Van Putten was de eerste. De 76-jarige kippenboer uit het Gelderse dorp Terschuur bij Barneveld vestigde er zijn Genesis Farm, een boerderij vernoemd naar de schepping, waar hij groente en fruit verbouwt en kippen en koeien houdt. De boerderij telt zo'n vierhonderd werknemers.

De oogst, van kool en uien tot melk en eieren, belandt op de lokale markt en draagt zo bij aan de voedselzekerheid, die nog altijd een probleem is in Ethiopië. De lokale bevolking kan gratis water halen bij Genesis, dat vier putten heeft, die samen 100.000 liter per uur geven. En kleine boeren zijn altijd welkom op de boerderij om te 'komen kijken hoe het moet', zoals Van Putten zegt.

Maar dat is slechts de helft van het verhaal van de grijs-

harige Gelderse kippenboer. Het gaat hem om wat hij 'dubbele oogst' noemt: niet alleen een goedlopend bedrijf runnen en de lokale bevolking waar mogelijk helpen, maar hij ziet het ook als zijn taak om mensen 'tot geloof te brengen'. 'Wie hier komt werken, krijgt ook een bijbel en we vragen hem hier om 7.15 uur 's ochtends te zijn voor een half uur bijbelstudie en gebed.'

Van Putten schat dat zo'n driehonderd van zijn werknemers elke werkdag vroeger naar de boerderij komen om te zingen, bidden en God te prijzen. 'Maar om vijf voor acht is het amen, want om acht uur moeten ze aan het werk,' zegt de boer, die zelf elke ochtend voor het ontbijt een rondje maakt over de boerderij om te kijken hoe het met zijn kuikens en kalveren is. De bijbelstudie is effectief, zegt hij: 'Mensen die hier een poosje werken, leren veel van de Bijbel en over hoe om te gaan met levensvragen. En soms komen ze tot geloof.'

Roeping

De zakenman is al jaren actief in Ethiopië. Hij vliegt zo'n acht keer per jaar op en neer. 'Dit is de 115de keer dat ik hier ben,' zegt hij. Van Putten raakte geïnspireerd door een christelijke groentekweker uit de Verenigde Staten die Nederlandse wortels heeft: Aard van Wingerden. De Nederlandse Amerikaan

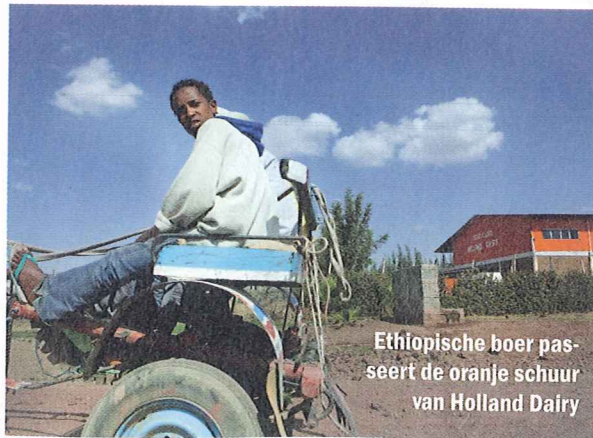
'voelde de roeping' en stuurde voor meer dan een miljoen dollar aan machines, materiaal en voedsel naar Ethiopië, nadat evangelisten uit het Oost-Afrikaanse land hem om hulp hadden gevraagd.

Van Wingerden nodigde Van Putten uit op zijn landbouwproject en weeshuis, beide opgezet op een oude staatsboerderij in Debre Zeit. Dat was begin jaren negentig, toen de huidige machthebbers in Ethiopië op het punt stonden het communistische regime van dictator Mengistu Haile Mariam omver te werpen. Van Putten, die miljoenen had verdiend met zijn kippenboerderij in Nederland en met de verkoop van kippenmestkorrels, zag de honger en ellende in Debre Zeit, maar ook voldoende kansen om landbouwbedrijven op te zetten in het gebied, waarvan de vulkanische bodem zeer vruchtbaar is.

'Ik dacht: hoe kan het nou dat hier geregeld hongersnood is? De grond is zo goed,' zegt Van Putten. Toen Van Wingerden vier jaar later aan longkanker overleed, besloot hij de missie van zijn 'zielsverwant' voort te zetten. In de jaren die volgden, hielp hij bij het opzetten van een aantal Nederlandse bedrijven. Daarnaast bouwde hij scholen en zeker dertig kerken. 'Het komt uit ons hart en de Ethiopiërs staan er open voor,' zegt hij.

Maar christelijke boeren in Ethiopië is geen kwestie van 'kippen geven en bekeren', zegt Karel Brak. De 41-jarige tropisch landbouwkundige runt Van Puttens nieuwste project, kippenfokkerij Maranatha, wat 'wederkomst van Jezus' betekent. Brak fokt er zo'n 40.000 kuikens, waarvan hij de helft aan lokale boeren verkoopt. Brak helpt ze vervolgens de kippen op de juiste manier te houden zodat ze er een goed inkomen uit kunnen halen.

'Wat wij hier in het groot doen, kunnen zij op tien keer kleinere schaal ook,' zegt hij. 'Ik bezoek de boertjes zelf en kijk hoeveel eieren hun kippen leggen. Wat gaat er goed en wat niet? Bij ongeveer de helft gaat het goed, de andere helft mislukt. Maar ik haal

Ethiopische boer passeert de oranje schuur van Holland Dairy

Gert van Putten bij zijn nieuwste project, kippenboerderij Maranatha - 'Wederkomst van Jezus'.

veel voldoening uit het een-op-een verbeteren van de kippenbedrijfjes.'

Niet alle boeren zijn in staat om voor de kwaliteitskuikens van Maranatha te betalen. 'Maar we helpen ze toch. En als ze het goed doen, krijgen ze de kippen voor niks. Dat vertellen we ze niet vooraf. We houden de schijn op dat ze gewoon moeten betalen, want uiteindelijk moeten ze het zelf doen.'

Geen filantroop

Hoewel Ethiopië, met zijn bijna 85 miljoen inwoners, hard bezig is met een economische inhaalslag (het is de snel groeiende econo-

mie in Afrika), is het ook een van de grootste ontvangers van hulp gelden. Bert Flier, ondernemer uit Barendrecht, heeft niet veel op met de ontelbare hulporganisaties die er actief zijn. De 65-jarige Zuid-Hollander, groot van postuur, verkocht zijn levenswerk, een fabriek voor machines in de glastuinbouw, en investeerde de opbrengst in Ethiopië. 'Ik ben geen filantroop,' zegt hij. 'Ik denk dat je de armen alleen kunt helpen door de economie te stimuleren. Geld geven werkt niet.'

Met zijn Alfa Farm, een melkveehouderij en een varkens- en stierenfokkerij, haalt hij

een hoger rendement dan in Nederland mogelijk is. 'Als je hier een levend varken verkoopt, levert je dat 2 euro per kilo op. In Nederland 1,20 euro,' zegt hij. Maar de winst steekt hij niet in zijn zak. Net als Van Putten waren het Amerikanen die Flier ervan overtuigden dat een goed christen aan naastenliefde doet.

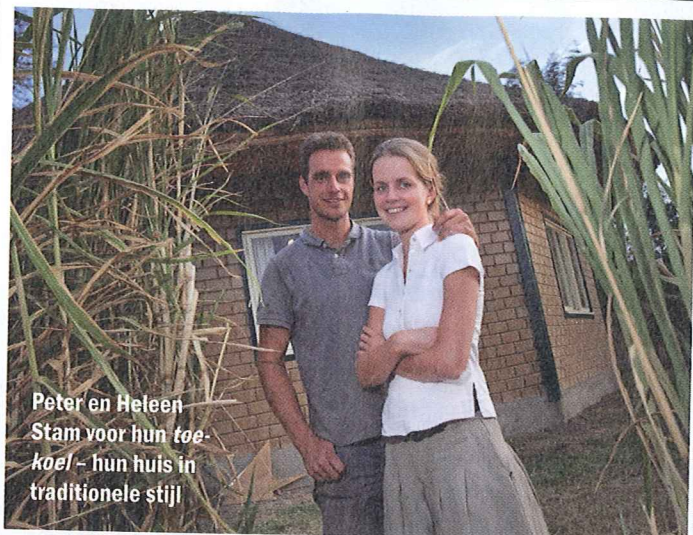
Flier verkocht tuinbouwmachines aan christelijke boeren in de Verenigde Staten en onder hen had hij trouwe klanten. 'Zij vertelden mij: wij zijn christenen en moeten 10 procent van onze tijd en geld in dienst stellen van de kerk of de minderbedeelden.' Flier hoorde van Van Putten werk op de Genesis Farm en nam een kijkje. Hij ging snel overstag: 'In Nederland zeggen ze vaak dat Ethiopië één grote, dorre vlakte is. Maar het is een van de vruchtbaarste landen ter wereld, en van alle landbouwgrond is nog geen 5 procent in gebruik. Dat komt doordat de kennis en het geld ervoor ontbreken,' meent Flier.

Drie jaar geleden begon hij met de bouw van zijn Alfa Farm op 60 hectare kale, dorre grond. Hij kreeg daarvoor een subsidie - bedoeld om bedrijven aan te moedigen om in ontwikkelingslanden te investeren - die de helft van de startkosten van bijna 1,5 miljoen euro dekte. Het bedrijf melkt nu 40 koeien,

In Ethiopië is geweld tussen geloofsgroepen zeldzaam

Ethiopië wordt ten onrechte gezien als een christelijke natie in een islamitische regio. Het land kent een seculiere staat en een diverse bevolking. Van de bijna 85 miljoen inwoners is 43,5 procent Ethiopisch orthodox, 33,9 procent moslim en 18,6 procent protestant. Geweld is er zeldzaam, maar radicalisering onder vooral arme moslims op het platteland leidt steeds vaker tot spanningen.

Peter en Heleen Stam voor hun *toekoel* - hun huis in traditionele stijl

Gert van Putten en zijn neef Jan bidden voor het middagmaal

heeft er 20 die op kalveren staan en 38 uit Nederland geïmporteerde kalveren. Daarnaast lopen er zo'n 100 varkens en 75 stieren voor de slacht rond en verbouwt het bedrijf zijn eigen mais en krachtvoer.

De Alfa Farm is verreweg de meest geavanceerde veehouderij in Ethiopië en wekelijks bezoeken rijke Ethiopische ondernemers die in landbouw willen investeren de boerderij om er ideeën op te doen. 'Ze mogen het concept zo kopiëren,' zegt Flier, die zelf in Nederland woont, maar de boerderij regelmatig bezoekt.

Ook de kleine boeren in de buurt van de Alfa Farm profiteren. Drie Nederlandse gezinnen wonen op de boerderij en zetten zich naast hun dagelijkse werk in voor de lokale gemeenschap. Peter Stam woont met zijn vrouw en twee kinderen op de Alfa Farm woont in een zelfgebouwde *toekoel* (traditionele boerenhut) met een rieten dak en voorzien van een moderne, uit Nederland geïmporteerde keuken. Hij is veehouder en traint de lokale boeren - een van de voorwaarden voor de subsidie die het bedrijf kreeg.

Het gaat om de meest basale dingen, ver-

telt de 28-jarige Zuid-Hollander uit Nieuw-Lekkerland. 'Hoe melk je de koe en hoe houd je haar uiers schoon, dat werk.' Maar Stam gaat ook bij de boeren thuis langs. De sleutel tot succes is volgens hem het voer, dat de Nederlanders met een kleine winst maar nog altijd onder de marktprijs, aan de boeren verkopen. 'Ons voer heeft een hoge voedingswaarde en is smakelijker, waardoor de koeien meer innemen en dus gezonder zijn,' zegt hij. 'De melkgift gaat hierdoor in sommige gevallen met 50 procent omhoog.'

In Gods handen

Als een koe het juiste voer krijgt en voldoende water - omwonenden kunnen voor 0,10 *birr* (een verwaarloosbaar klein bedrag) per jerrycan water afhalen - kan zij per jaar 500 tot 2.000 liter melk extra geven, zegt ook Flier. De boeren verkopen de melk op de markt of brengen die naar de Nederlandse melkfabriek Holland Dairy. In de oranje fabriekshal aan een stoffig zandpad, waar met grote letters *Jesus is Lord* op de gevel staat, wordt de melk in zakjes verpakt of er wordt yoghurt, boter of ijs van gemaakt. Flier: 'Zo

verdienen de boeren een goed inkomen.'

Ook op de Alfa Farm is het geloof de belangrijkste drijfveer. Elke dinsdag is er bijbelstudie voor de werknemers. Peter Stam vertelt dat hij en zijn vrouw Heleen wisten dat hun toekomst in Ethiopië lag toen zij een advertentie van Flier lazen in een vakblad. Daarin stond: 'Wij zoeken iemand die gelooft dat wij een middel in Gods handen zijn.'

Het echtpaar Stam is, zoals de meeste Nederlanders in Debre Zeit, aangesloten bij International Christian Fellowship. Elke zondag is er een bijeenkomst, waar naast Nederlanders vooral Amerikanen en Canadezen, maar ook Ethiopiërs en enkele Indiërs van protestantse komaf samenkomen om te bidden en over de Bijbel te spreken.

'We zamelen daar geld in waarvan we bijbels kopen,' zegt Stam. De bijbels, in de lokale taal, deelt hij uit. 'Maar ik zou mezelf nooit een evangelist noemen. Wij doen het werk uit liefde.' Ook de andere gezinnen op de Alfa Farm zijn actief. Zo geeft Peter de Groot, verantwoordelijk voor de akkerbouw op de boerderij, theologielees op een bijbelschool. En Arnold Krul, die voor de varkens

zorgt, houdt samen met zijn vrouw Jacoba elke zondag een kinderdienst en hij maakt lespakketten over het geloof in de lokale taal.

Flier vindt het prachtig: 'Wij zijn christenen en moeten al onze talenten delen.' Hij verwacht niet dat hij het geld dat hij in de boerderij heeft geïnvesteerd ooit nog in Nederland zal terugzien: de Ethiopische banken zouden zijn kapitaal nooit kunnen omwisselen van de lokale munteenheid naar euro's. 'Maar ik kan het geld missen zonder dat het me pijn doet,' zegt hij. 'Rijk worden boeit me niet. Er staat tenminste iets waardevols.' ■

Karel Brak op de Alfa Farm. Hij helpt de Ethiopiërs met hun bedrijfsvoering

Dit is de laatste bijdrage van Luc van Kemenade als *Elsevier*-correspondent in Oost-Afrika